

Dispozitif

Alm. Dispositiv. – Ar. tarkıba, tasarruf, al-i'dad al-taktiki. – Fr. dispositif. – İng. apparatus. – İsp. Dispositivo. – Rus. dis-pozitivnost'. – Çince zhuangzhi, buzhi, bu-shu.

Fransızca dispositif teriminin karşılığı (Lat. dispono, düzenlemek, Georges şöyle çeviriyor “çeşitli noktalara sıralamak, yerleştirmek”; dispositio, askeri yürüyüş, taktik düzenek, kurum, [bir şey ya da biri üzerinde] tasarruf, talimat). Michel Foucault Cinselliğin Tarihi'ndeki (2007) bu kavramıyla, Freud ile eleştirel bir biçimde kurulan bağlantı çerçevesinde, cinsellik ve iktidar ilişkisini antagonist bir ilişki olarak kavrayan, “baskı varsayımı”na eleştiriyle dile getirir. Bundan böyle Foucault, burjuva toplumunun “cinsellik” anlayışının inşa edildiği kurumların, pratiklerin ve söylemlerin belirleyici yapısını dispozitif olarak adlandırıyor. Bu yaklaşıma göre cinsel baskı cinselliğe karşı değil, daha çok onun kurucu bir unsurudur. Bu, Freud'un baraj imgesini anımsatmaktadır: dürtünün enerjisinin önüne çekilen baraj, onu geriye itmeye çalışırken tam da bu enerjiyi artırır. 1960'lı yılların sonuna doğru, Wilhelm Reich'in ve [1930'larda işçi hareketi içinde cinsel politika mücadelesi veren] “Sex-Pol” Hareketi'nin fikirlerini benimseyen, Öğrenci Hareketi'nin cinsel özgürleşmeye dair hareketli yönelimine karşı Foucault şöyle bir argümantasyonda bulunuyordu: Cinsellik, iktidar mekanizmasının bir efekti olduğundan, burada söz konusu olan şey onu özgürleştirmek değil, bu cinsellik dispozitifini değiştirmektir. Bu arada burada ima edilen antik dönem öğretmen-öğrenci ilişkilerinin tekrar canlandırılması perspektifi kuşkusuz belirsiz ve kullanışsız kalıyor.

Öte yandan cinsellik dispozitifini teoremi psikanalizden etkilenen düşünce tarzları için oldukça verimli teorik tartışmalara yol açtı. Söylem ve ideoloji teorisinde, Marksist devlet teorisinde ve teorik feminizmde Foucault'nun teoremi ile kısmen birbirine karşı motivasyona sahip bağlantılar kuruluyordu. Marksist sorunsallaştırmalarla bağlantısı özellikle üç bağlamda kuruluyordu: Kavram ilk olarak konunun/nesnenin ‘doğallaştırıcı’ bir kavranışına karşı çıkıyordu: “Cinsellik, tarihsel bir tertibata [dispozitif] verilebilecek addır.” (Foucault 2007, 81) Diğer yandan, yapıların içinde hareket eden ve bu yapıların ‘iktidarını’ perçinleyen direniş formalarını eleştirel bir biçimde aydınlatıyor ve iktidar yapılarına yönelen direniş biçimlerinden farklılığını ortaya koyuyordu. Son olarak araştırma pratiği açısından dispozitif sorunsalı “dışarıdan içeriye” ilerlemeye (PIT 1979), ‘dışsal’ bir topluluktan hareketle, “[g]örünürdeki bir dışarıdaldan temel oluşturacak ‘çekirdek bir içerdeliğe’ gitmekten-se” kendilerini bir “içerdelik yanılısaması”nda dışarı vuran, etkileri incelemeye yönelir (Deleuze 2013, 62). Özcülük karşıtı yönelime uygun olarak Foucault dispozitif unsurları “büyük ve görünür bir şebeke”yle bağlantılandırır (2007, 81). Faşizm araştırmalarında bu, özgül faşist niteliği “unsurlarda değil de, daha çok onların düzenlenişinde” ya da eklenişinde kavramak anlamına gelir (PIT 1980, 1). “Teori ve pratikte stratejik boyut böylelikle toplumsal ilişkilerin ve nesnelere toplamının düzenlenişine ilişkindir, ona dair talimat, faşist dispozitif” (Haug 1986, 171).

1. Foucault kavramın analizinde terminolojik bir sabitleştirme yapmaz, dolayısıyla [kavramın] anlamı Fransızca terimin kullanım bağlamına göre değişmektedir. Le

dispozitif teknik açıdan düzenek, aygıt ya da mekanizma olarak anlaşılır; hukuki açıdan kendisini, neden ve motiflere dayalı olanın tersine, geçerli talimat, buyruk olarak gösterir; özellikle de askeri açıdan belli bir stratejinin gerçekleşmesi için (materyal) önlemlerin toplamı olarak anlaşılır. Antik retorikte dispositio tematik materyalin tertibine, düzene konulmasına işaret eder (krş. Coseriu 1981, 164 ve devamı). – Foucault, cinsellik efektlerinin üretimini vurgulamak için, [bu] ifadenin semantik çok katmanlılığını kullanır (“söz konusu olan ... incelikli bir söylemler, bilgiler, hazlar ve iktidarlar şebekesidir”, “cinsel olanın parıldayan ışık denizidir”; 2007, 60 – alıntının ikinci kısmı Türkçe çeviride yok, ç.n.)

Bu anlamlar diğer dillerde de bir boğaçada toplanamaz. İşte, Foucault'nun modern di-siplin rejimleri üzerine (1976) incelemesinde ilk defa ortaya çıkan kavramın “düzenek”, “kurum”, “işletme” vs. biçimindeki Almanca çevirisi onu Alman okur için tanınmaz bir hale getiriyordu. Cinselliğin Tarihi'nin [Almanca] çevirmeni de bu durumdan yakını-yordu (Raulf 1977, 196 ve devamı; krş. Kammler 1986, 244). Foucault'nun İngilizcede alımlanmasında, kavramın apparatus olarak çevrilmesinden dolayı, bu kavramın neredeyse farkına varılmadı – onun böylesi bir çevirisi, Foucault tarafından kullanılan başka bir terimle aynı kefiye konulmasına yol açıyordu ve bu da bu kavramı Althusser perspektifinden anlamaya yöneltiyordu.

[Kavramın açıklanmasına yönelik] talep üzere Foucault tarafından geliştirilen sosyo-analitik bir kategori olarak dispozitif tanımı (2011, 118-23) öncelikle yapısalcılığın açık-lama ilkelerini temel alıyordu. İlk burda söz konusu olan şey “söylemler, kurumlar, mimari biçimler, düzenleyici karar-

lar, yasa-lar, idari önlemler, bilimsel sözceler, felsefi, ahlâki ve hayırseverce önermelerden –kısacası, söylenmemiş olduğu kadar söylenmiş her şeyden– oluşan, bütünüyle heterojen bir bütündür. (...) Dispozitifin kendisi ise, bu unsurlar arasında kurulabilecek ilişkiler şebekesidir.” (2011, 119).

İncelenecek olan unsurlar değil de, eklem-lenme ise, dispozitif ikinci olarak unsurların “konum değiştirmeler ve işlev değişiklikleri arasında bir tür oyunu” (120) içerir. Bu düşünce özellikle “Söylemlerin taktik çokde-ğerliliği kuralı” (2007, 77 ve devamı) [başlı-ğı altında] ifadesini bulur; burada şu söyle-nir: bireylerdeki sosyal bünyenin düzenlenişinin iktidarını oluşturan “dayanak noktaları” –işsel etkiler, benliğin gizlenmiş “hakikati-ne” ulaşma arzusu– aynı zamanda “direniş noktaları” olarak da rol oynarlar, yani bireysel ya da kolektif muhalefetin motifleri hali-ne gelebilirler. Foucault böylesi bir motivasyona sahip direnişin, kendisini ortaya çıkaran buyurucu düzeneği değiştiremeyeceği, aksine bu yapıların “iktidarını” yeniden üreteceği konusunda ısrar eder.

Foucault'nun üçüncü tanımlaması dispozitifini onun “kökeni” (120) ve “işlevi” (119) açısından “belirli bir tarihsel andaki başlıca işlevi acil bir ihtiyaca (urgence)” verilen bir yanıt olarak kavrar; bu, örneğin “özünde merkanti-list bir ekonomi açısından yük olarak görüle-bilecek hareketli bir nüfusun asimile edilme-si olabilir” (120). Araştırmayı belirleyen ba-kış açısı, ki bu çok farklı yapısal unsurların dispozitif olduğu kabulünden yola çıkar, aynı zamanda “stratejik bir zorunluluk” (a. y.) altında belirli bir etkileşimdir. Bu kendisini, her bir tekil bireyin etrafını saran düzenleyici pratiklerin mekânsal düzeneklerin ve dene-tim mercilerinin, dile getirilen ya da aynı zamanda sessiz uygunsuz beklentiler aracılığıyla bir özne etkisinde eklenerek işsel ola-

na aktarılır: böylece insan, “bireyselleş-menin” ve “normalleşmenin” belli bir biçimini tarihsel oluşumu ve işlevi çerçevesinde araştırmak için, bir dispozitive dair soru so-racaktır.

Söylem teorisi boyutu genellikle Foucault'nun ikincil teoriselleştirme (1973) bağ-lamında tartışılır; bu konuyu ele alan litera-tür kavramların manevra istasyonuna benzer [trenlerin makas değiştirip farklı yön-lere gitmeleri anlamında, ç. n.] (örn. Kammler 1986, Deleuze 2013). Ama burada özellikle yapısal bilinç dışılık boyutunu saptamak gerekir: Cinsellik dispozitifleri bir “söyleme geçi-rilmeye” (Foucault 2007, 23 ve devamı) şü anlamda etkide bulunur: talep edilen uysal konuşma bedensel arzuyu ‘içeri’ye, ‘bilinç’e iter. Etki “spekülatif öge” olarak “cinsi-yet”tir (116): tümüyle saklı olduğu düşünül-en şey, bütün heterojen görüngülerde kendi-ni ifşa eder. –Foucault'nun ihtiyaçların ya-bancılaştırılmış biçimde ifade edilmesi olarak kavradığı– “cinsellik” söylemi, bu ideyi işle-yişine zorlar. Buyurucu düzenek söylemlerde kendini yapısal olarak görünmez kılar; onlar-da cinsellik hükmeder (bu Foucault'ya karşı bir biçimde, Althusser'in kullandığı anlamda ideolojinin büyük “özne”si olarak kavranabi-lir).

“Bireyselleşme” ve “normalleşme” buna göre konuşma aracılığıyla (diskursif) dolayım-lıdır. Bu görüş, Lacan'ın ortaya koyduğu “öz-ne efekti” ve Althusser'deki “ide-olojik dev-let aygıtları” düşüncelerinin de temelinde yatar. Ama Foucault'nun nesnesi bunlara uymaz, çünkü Lancanlıktan farklı olarak analiz ideolojinin gerçek materyalite-sine yönelir ve “dil”in farazi nesnesine takılıp kalmaz.

2. Özcülük karşıtı kavram stratejisi ve yapı-sal perspektifin tarihsel-kökensel perspektif-le bağlantısı kavramın daha erken zamanlar-da Marksist teoriye girişini sağladı. Poulant-zas

bu kavramı doğrudan devlet teorisinde (1978) ele aldı. Projekt Ideologie-Theorie “ideolo-jik olanı” onun gerçekliğinde “top-lumsal ilişkilerde (...) dışsal düzenek olarak arama ve araştırma” işine girişti (PIT, 1979, 180). Feminist teorisyenler (Haug 1983, Ha-user 1983) Foucault'nun temasını, başkala-rınca belirlenen bireysellik biçimi olarak “dışillığı” üreten, böylesi cinsiyetlendirme dispozitifleri sorununa taşıdılar.

Poulantzas'ın Foucault'un “mole-küler mik-ro ağlara ufanmış iktidarın, dev-letin gücü-nün hiç olmadığı kadar geniş bir alana yayıl-dığı ve ağırlık kazandığı bir za-manda ortaya çıktığı” (1978, 41) yönündeki düşüncesine dair yaptığı gönderme ise bunun tersine dev-letin merkezi rolünde ısrarcıdır. Poulantzas Althusser'e dayanarak içinde kapitalist dev-letin ekonomiye karşı görelî otonomisini oluşturduğu ideolojinin özgül materyelliğini düşünmek için Foucault'nun kavramını kul-lanır: “halk yığınlarının ken-dilerini toplum-sal, ekonomik monadlardan hukuksal-politik bireylere, kişilere, öznelere dönüştürmeler” (58) yoluyla “karar merke-zlerine kalıcı ola-rak mesafe koymalarının dis-pozitifleri” (53) içinde vs. –Geriye bakıldığında burada Marx'ın Yahudi Sorunu'nda (Haug 1993, 157) bahsettiği “özel olanın, politikanın ve ahlakın dispozitifinin taslağı” ile bağlar or-taya çıkar. Ancak Marx toplumsal merci bünyesindeki yapısal modifikasyonlar konusuna daha fazla eğilmemiştir. – Poulantzas için iktidarın dispozitiflerindeki normalleştirme ve bireyselleştirme, “üretim ilişkilerinin ve toplumsal işbölümünün maddi biçimidir [...] ve aynı zamanda devletin pratiğinin ve tekniğinin maddi etkisi”dir (59).

3. Marksist yeniden yorumlama çabaları, kavramı tekrar özcüleştirme ve bir tarihinin eleştirdiği gibi, Foucault bağlamında, “söy-lem, bilgi, dil, iktidar” [gibi], “bir dolu kişi-

liksizleştirilmiş yeni büyük öznelere” (Honnegger 1982, 508) tekrar ortaya çıktığı yere “ekonomiyi” ya da “devleti” koymak gibi bir tehlikeyi içinde barındırıyor. Bu nedenle eleştiri için daha çok tarihsel materyalist yapı-söküm yöntemi tavsiye edilir.

Gilles Deleuze dispozitifleri “diyagramın” yapısal bir ilişkisinin somutlaştırmaları olarak kavrar. Böylece öncü yaklaşımı, Foucault’nun Bentham’ın panopticon’unu bir “kendi ideal biçimine indirgenmiş iktidar mekanizması” olarak: “politik teknolojinin kendi özel kullanımından ayırabileceği ve ayırması gerektiği bir biçimini” (1976, 264) tanımlamak için kullandığı kavrama kaydırır. “Diyagram” Deleuze’de her özel alanda ken-di kendini somutlaştıran, “maddeleri” orga-nize eden bir “biçim” soyut bir şemadır (2013, 47-48). Poulantzas “bu sözde müthiş buluşu” “yapısalcılığın eski yapısal homolo-jisi” olarak tanımlamıştır (1978, 60). Bu “gizli tanrı”nın ekonomik temeli yoktur; De-leuze’de (46) denir ki “tüm ekonomi” “örneğin atölye ya da fabrika, hâlihazırda bu iltidar mekanizmalarının var olduğundan yola çıkar”. Anti-Ödipusta (Deleuze/Guattari 1972) yer alan “somut” ve “soyut makineler” arasında ayırma uygun olarak Deleuze şu tespitte bulunur: “Somut makineler düzeneklerdir (...) soyut makine ise formel olmayan diyagramdır.” (2013, 59) Yeniden bir açım-lamasında bir Foucault yorumcusu, aynı şekilde ‘soyut’ ve ‘somut’ dispozitiflerden bahsedilebileceği görüşüne varmıştır (Kammler 1986, 163). Vs. vs. Deleuze bu “soyut makine” olarak ifade edilen, yine “so-yut dispozitif” olarak da anlaşılabilir di-yagramı, “Kantçı şematizme benzer” (2013, 100) bir şey olarak belirlemiştir. İktidarın dispozitifinden tüm görmelerin ve konuşma-ların bir aşkın “Apriori”sine gnoseolojik olarak geri bakıştır.

Böylece ortaya çıkan, “görünürdeki bir dışarı-ırdalaktan çekirdek bir içeridelige” (Deleuze) geri dönüş yolu olmasına rağmen Foucault aşkın felsefi yorum ile kendi söylemi arasında bir şebeke kurmuştur. Bu nedenle Habermas Foucault’nun iktidar kavramının “bilinç felsefesinin kendi repertuarından alındığına” inanmaktadır (1985, 323). Ancak sorun daha çok kendi prestijlerini “de facto ve aynı zamanda de jure [...] düşüren görüşlerden kaçması gereken: normalliği kendi içlerinde taşımaldırlar” (Derrida 1972, 86), felsefi söylemlerden oluşan aporetik temel yapıda yatmaktadır. Bunun filozof onu “baş-kasına (yani kendisi için) yansıtır yansıtma” mı (96) olması gerektiği yoksa Foucault’nun burada sadece kendi felsefi ideolojik çevresi-ne karşı diplomatik mi davrandığı ayrı bir konudur. En azından Haug’un bilinç felsefesinin dispozitif (1984) üzerine çalışması, Habermas’ın Foucault eleştirisi sayesinde Foucault’nun iktidar felsefesinin dispozitifine ilişkin soruyu soran vurucu noktaya ka-vuşmuştur.

4. Poulantzas Foucault’nun analizlerindeki aporetik düğümü, “iktidara karşı şu meşhur ‘direnişlerin’ eksikliğinde” görür; Foucault “en önce esas olarak sömürü nedeniyle ortaya çıkan mücadelelerin olduğu gerçekliğini” yanlış değerlendirmektedir (71; bkz. 137). Buna göre iktidarın dispozitif kendisinin temellendirmedeği çatışkılı bir alanda düşünülebilirdi. Poulantzas bunda –“ideoloji ken-disi için sadece fikirlerde var olduğu için ideolojik doktrine etme ve normalleştirmeyi radikal biçimde birbirinden ayıran Foucault’nun yaklaşımının tam tersine” (59)– ideolojik toplumsallaşmanın biçimlerinin özgül maddiliğini kavrar. Bu Projekt Ideologi Theorie’sinin alımlama anlayışydı (PIT 1979 ve 1980; Haug 1993).

Habermas ise tam tersine Foucault’nun kavramlarını, iktidar yapısını

sadece “stratejik eylem” zorlamalarından açıklama çabasının içine düştüğü çıkmazlar olarak görür. Eleştirel Teori’nin mirasçuları Foucault’nun “mo-derneğin çelişkili görüngülerine kavramaya gücü yetmeyen çerçeveleme kavramında” (1985, 343), hem öncüllerini ve hem de düşmanlarını tekrar gördüler: Marcuse’nin Foucault’nun bir “tek boyutlu toplumun yeni vizyonu” ile (Honneth 1986, 219) sistem teorik olarak aydınlanmanın diyalektiğinin çözümü ile uğraşır ve “geç kapitalist toplumların entegrasyon biçimlerini analiz etmek için uygun araçları” sunmazken (223); “kont-rol edilmiş, [...] aynı zamanda da ticarileşmiş ve yönetilen özgürleşmenin çağdaş görüngülerini” (341) “yüceltmenin baskıcı çözümlü” (1964, 76ff) olarak en azından “öz-gürleştirici bir yüceltmenin çözümü” perspektifini” açık bıraktığı şeklinde (Habermas, 341) yorumlaması. “Dil gibi [...] sosyal uyumsal bir mekanizmanın bireyselleşme etkisini toplumsallaşma olarak açıklayabileceği” varsayımı – ve “iktidar teorisini Foucault’nun” bilinç felsefesini olarak “kurum-salcı Gehlen” gibi bastırıldığı (Habermas, 337) – kendi ideal başarılı toplumsallaşmasını iktidar dispozitiflerinden uzak tutan İktidarın Eleştirisi (Honneth 1986) pozisyonu-nu getirir.

Sadece ‘açık tutulan’ bir özgürleşim perspektifi bu nedenle “Foucault’nun yararlı kısmını” (Hauser 1983, 140) onun bir ‘teori’ değil, daha çok bir iktidarın analitiğini getirmek istemesinde temellendiğini (Foucault 2007, 65) görecektir. Poulantzas “ikinci dereceden epistemolojik söylemi Foucault’dan” (1978, 60)i, onun düşüncelerini yorumlama mücadelesinde özne felsefesi pozisyonuna geçirme çabalarını, onun somut analizlerinden ayrı tutmayı tavsiye eder. Dispozitif kavramının operatif değeri, onun “iktidarın” soyut tasarımlarına karşı, tahakkümün işleyiş

mekanizmalarına odaklanan somut müdahalelerinde yatmaktadır – ama anlaşılmayan direnişlerin diyalektiğine kapılmadan. Sorun onun başkalarının belirlediği toplumsallaştırmanın dispozitiflerindeki değişikliği düşünülebilir yapacak şekilde “farklı işlevselleştirilip işlevselleştirilemeyeceği” (Haug 1993, 48) sorunudur.

“İnsanların olası kendi yaşamlarını kendilerinin belirlemelerini –perspektifsel toplum-sallaşma biçimi olarak– dışladığını söyleyen (Hauser 1983, 142) ve PIT’nin (1979) yaklaşımını belirleyen, Foucault’nun teorik ön varsayımlarına yönelik eleştiri, öz belirleme-yi içeriden/içten’ düşünmeye ayarttığı sürece Habermas Okulu’nun eleştiri figürünü yeniden üretme tehlikesi içerir. Başkaları tarafından belirlenen toplumsallaşma dispozitiflerini mutlak bir öz belirlemeye çevirme ideali Marx’ın, devlet sosyalizmi deneyimi ile krize girmiş olan, vizyonları ile bir bağ kurar. Bu vizyonlara karşı Foucault’nun yaklaşımı tarihsel olarak haklıymış gibi gözükmüyor. Haug “yapısal hegemonya” (1985) başlığı altında kendi kendine toplumsallaşmayı ‘öznelere’ değil de toplumsallaşma dispozitiflerinden doğru düşünmek gerektiği yönünde düşünceler geliştirdi. (Foucault için düşünülemez olan) iktidar etkileri dış güçler tarafından belirlenen yapılar üretmeyen, daha çok toplumsal yetkinlik yani buyurucu değil ‘hizmete hazır’ düzenekler oluşturan böylesi dispozitiflerin gerçekliği ile oynamaktadırlar. Aslında belki de Marksist Foucault eleştirisinde mesele aynı zamanda Jürgen Habermas’ı ayakları üzerine çevirmektir de.

Kaynakça

E. Coseriu, Textlinguistik. Eine Einführung, 2. Baskı, Tübingen 1981; G. Deleuze, Foucault, (1986), İstanbul 2013; G. Deleuze ve F.

Guattari, Anti-Ödipus. Kapitalismus und Schizophrenie I (1972), Frankfurt/M 1974; J. Derrida, Die Schrift und die Differenz (1967), Frankfurt/M 1976; M. Foucault, Die Archäologie des Wissens (1969), Frankfurt/M 1873; M. Foucault, Überwachen und Strafen (1975), Frankfurt/M 1976; M. Foucault, Cinselliğin Tarihi, 4. Basım, İstanbul 2007 (Historie de la sexualité, Paris 1976); M. Foucault, “Michel Foucault’nun Oyunu” (1977), Foucault, Seçme yazılar 1 - Entelektüelin Siyasal İşlevi içinde, 3. Basım, İstanbul 2011, 118-57; J. Habermas, Der philosophische Diskurs der Moderne, Frankfurt/M 1985; W. F. Haug, “Die Camera obscura des Bewußtseins. Zur Kritik der Subjekt-Objekt-Artikulation im Marxismus”, Projekt Ideologie-Theorie Die Camera obscura der Ideologie içinde, Berlin/W 1984, 9 -95; W. F. Haug, “Strukturelle Hegemonie” (1981), Pluraler Marxismus içinde, Cilt 1 Berlin/W 1985, 158 - 84; W. F. Haug, Die Faschisierung des bürgerlichen Subjekts. Die Ideologie der gesunden Normalität und die Ausrottungspolitik im deutschen Faschismus (1986), AS 80, Hamburg2 1987; W. F. Haug, Elemente einer Theorie des Ideologischen, Hamburg 1993; K. Hauser, “Sexualität und Macht”, in: F. Haug (ed.), Sexualisierung der Körper, Batı Berlin 1983, 125-59; C. Honegger, “Michel Foucault und die serielle Geschichte”, in: Merkur, Yıl 36, 1982, Sayı 5, 500-523; A. Honneth, Kritik der Macht, Frankfurt/M

1986; C. Kammler, Michel Foucault. Eine kritische Analyse seines Werks, Bonn 1986; H. Marcuse, One-Dimensional Man, Boston 1964; N. Poulantzas, Staatstheorie (1977), Hamburg 1978; Projekt Ideologie-Theorie (PIT), Theorien über Ideologie, Batı Berlin 1979; Projekt Ideologie-Theorie (PIT), Faschismus und Ideologie, 2 cilt, atı Berlin 1980; U. Raulf, Das normale Leben. Michel Foucaults Theorie der Normalisierungsmacht, Diss. Marburg, 1977.

Thomas Laugstien

Çeviri: Yasemin Abi / Muharrem Açıkgöz

► Althusser Okulu, Altyapı, Belirlenimcilik (II), Bilgi, Cinsellik, Dil, Disiplin, Eklemleme/Düzenleme, Güçler İlişkisi, Hakikat, İdeoloji Teorisi, İdeolojik Devlet Aygıtla-rı/Baskıcı Devlet Aygıtları, İktidar, Normalleşme, Özcülük, Özne Efekt, Psikanaliz, Sexpol, Söylem Analizi, Söylem Teorisi

► Althusser-Schule, Artikulation/Gliederung, Basis, Determinismus (II), Diskursanalyse, Diskurstheorie, Disziplin, Essentialismus, Ideologietheorie, ideologisc-he Staatsapparate/repressiver Staatsapparat, Kräfteverhältnis, Macht, Normalisierung, Psychoanalyse, Sexpol, Sexualität, Sprache, Subjekt-Effekt, Wahrheit, Wissen